

OPAS KOTIHOIDON TYÖNTEKIJÖILLE JA MUILLE MAHDOLLISILLE YHTEISTYÖTAHOILLE TUKIPALVELUIDEN HAKEMISESSA IKÄÄNTYNEELLE

Selkälä Senja

Opinnäytetyö

Sosiaaliala
Sosionomi AMK

2024

Sosiaalialan koulutus
Sosionomi AMK

Tekijä	Senja Selkälä	Vuosi	2024
Ohjaaja(t)	Merja Hjulberg ja Sari Halttunen		
Toimeksiantaja	Lapin hyvinvointialue		
Työn nimi	Opas kotihoidon työntekijöille ja muille mahdollisille yhteistyötahoille tukipalveluiden hakemisessa ikääntyneelle		
Sivumäärä	29 + 1		

Ikääntyneiden tukipalveluiden sisältö ja niiden myöntämisen perusteet eivät aina näyttäydy selkeänä kokonaisuutena. Opinnäytetyöni tarkoituksena oli luoda opas työntekijöille sekä asiakkaille, josta tulisi ilmi vakiintuneiden tukipalveluiden kuvaukset sekä niihin liittyvät oleelliset tiedot.

Opinnäytetyöni keskeiset käsitteet teoreettisen osuuden kohdalla käsittelivät ikääntyneiden tukipalveluiden merkitystä ikääntyneelle. Näissä teemoina toimivat ennaltaehkäisy, laadukas ikääntyminen, yhdenvertaisuus sekä kotihoidon ja tukipalveluiden yhteistyön merkitys. Tutkimusmenetelmänä käytin haastattelua. Haastatteluun osallistuivat ikääntyneiden parissa työskentelevä sosiaalityöntekijä sekä palveluohjaaja.

Opinnäytetyöni tuotoksena oli kaksi opasta, joita voidaan hyödyntää vakiintuneiden tukipalveluiden kokonaisuuden hahmottamisessa. Oppaat toimivat informaation lisäämisinä sekä tietoa välittävinä. Oppaita on kaksi eri versiota: työntekijöille suunnattu opas ja ikääntyneelle suunnattu yksinkertaistettu opas.

Avainsanat tukipalvelut, ikääntyneet, kotihoito, oppaat
Muita tietoja Opinnäytetyöhön liittyy toimeksiantajalle toimitettu opas ikääntyneiden tukipalveluista ja niihin hakeutumisesta. Oppaita on tehty kaksi, joista toinen toimii työntekijöitä ohjaavana ja toinen ikääntyneelle olevana versiona.

Social Services
Bachelor of Social Services

Author	Senja Selkälä	Year	2024
Supervisor(s)	Merja Hjulberg and Sari Halttunen		
Commissioned by	Wellbeing Services Country of Lapland		
Title	Guidebook for homecare workers and other possible collaborators of applying supportive services for elderly		
Number of pages	29 + 1		

The content of support services and the grounds for granting them for elderly do not always appear as a clear whole. The purpose of this thesis was to create a guide for employees and customers, which would reveal the description of established support services and relevant information related to them.

The central theoretical part of my thesis deals with the importance of supportive services for elderly people. These themes include prevention, quality aging, equality and the importance of cooperation between home care and support services. As a research method I use an interview. A social worker and a service coordinator for elderly will participate.

The output of my thesis is two guides that can be used to outline the entirety of established support services. The guides function as adding information and conveying information. There are two different versions of the guides: a guide aimed at employees and a simplified guide aimed at the elderly.

Keywords support services, elderly, home care, guides
Special remarks Thesis includes two guidebooks off supportive services that are delivered to the commissioner. One is for homecare workers and the other is for elderly.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 IKÄÄNTYNEIDEN TUKIPALVELUT	7
2.1 Tukipalveluiden kuvaus	7
2.2 Sallan kunnan järjestämän tukipalvelun kuvaus ja sisältö	7
2.3 Lapin hyvinvointialueen järjestämien tukipalveluiden kuvaus ja sisältö	8
2.4 Sallan kunnan myöntämän tukipalvelun myöntämisen perusteet	11
2.5 Lapin hyvinvointialueen myöntämien tukipalveluiden myöntämisen perusteet	11
2.6 Tukipalveluiden merkitys ikääntyneelle.....	13
3 IKÄÄNTYNEIDEN TOIMINTAKYVYN JA KOTONA ASUMISEN TUKEMINEN	16
3.1 Kotihoidon ja tukipalveluiden yhteensovittaminen	16
3.2 Ennaltaehkäisy ja sen merkitys ikääntyneillä.....	17
3.3 Yhdenvertaisuuden takaaminen ja laadukas ikääntyminen	18
4 OPINNÄYTETYÖN PROSESSI.....	20
4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet	20
4.2 Tutkimusmenetelmä ja aineiston hallinta	21
4.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	22
4.4 Aikataulu ja vaadittavat resurssit	23
5 POHDINTA	25
LÄHTEET.....	27
LIITTEET	30

1 JOHDANTO

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista (2012/980 § 1:3.1) määrittelee ikääntyneeksi henkilöksi henkilön, joka on oikeutettavassa iässä vanhuuseläkkeeseen. 65- vuotta täyttänyt henkilö on oikeutettu vanhuuseläkkeeseen tai mikäli henkilö on syntynyt vuoden 65 tai sen jälkeen määräytyy vanhuuseläkeikä syntymävuoden perusteella (Kansaneläkelaitos 2024). Ikääntyneiden osuuden kasvaessa verrattuna muuhun väestöön tapahtuu myös muutosta ikäihmisten palvelujen tarpeessa sekä niiden toteuttamisessa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024a, 11). Tukipalveluiden merkitys, saatavuus ja saavutettavuus näin ollen tulevat kasvamaan ja ne tulevat korostumaan entisestään ikääntyneiden kotona asumista tukevia palveluja ajatellen. Sosiaali- ja terveysministeriö (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024a, 76) linjauksissaan laatusuosituksessaan aktiiviselle ja toimintakykyiselle ikääntymiselle hyvinvoinnin lisääntymisen sekä kustannussäästöt tukipalveluiden kokonaihallinnan keinoin. Näiden avulla ikääntyneen kotona asumista tuetaan mahdollisimman pitkälle.

Ikääntyneiden tukipalvelut ovat olleet esillä sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden keskuudessa. Työntekijät, jotka työskentelevät ikääntyneiden parissa saattavat usein olla hieman hämillään erinäisiä tukipalveluiden myöntämisen perusteista sekä niiden piiriin hakeutumisesta. Tarve opinnäytetyössäni käsiteltävien tukipalveluiden tietoisuuden lisäämiselle sekä konkreettiselle työkalulle oppaan muodossa ilmeni sosiaali- ja terveystalvveluiden järjestämisvastuun siirtyessä kunnilta hyvinvointialueelle. Hyvinvointialueelle siirryttäessä tukipalveluiden erinäiset muutokset ja niiden kehittäminen sekä erinäiset käytännöt ovat herättäneet työntekijöissä pohdintaa. Muuttuva työ ja sen mukana tuomat kehittäminen, kehittymisen ja palveluiden järjestämisen mahdollisuudet ikääntyneille ovat olleet keskiössä tukipalveluiden osalta monien toimijoiden keskuudessa.

Opinnäytetyössäni perehdyin Sallan kunnassa tarjottaviin ikääntyneiden kotona asumista tukeviin tukipalveluihin. Tukipalveluiden tarkoituksena on mahdollistaa ikääntyneen mahdollisimman pitkään kotona asuminen itsenäisesti. Opinnäyte-

työstäni kokosin kaksi eri opasta. Näissä oppaissa esitellään ikääntyneille tarkoitettuja jo vakiintuneita tukipalveluita Sallan kunnan alueella. Toinen opas on kohdennettu ikääntyneiden parissa työskenteleville ammattilaisille ja toinen vastaavuuksisesti ikääntyneelle asiakkaalle itselleen selkeämpänä ja suuntaa antavana oppaana. Ikääntyneiden tukipalveluiden oppaan myötä haluttiin, että ikääntyneiden, heidän omaisten sekä ammattilaisten tietoisuus tukipalveluista ja niiden sisällöistä lisääntyisi. Tämän myötä ikääntyneelle turvattaisiin oikea-aikaiset ja tarpeen mukaiset tukipalvelut vastaamaan hänen palveluntarvettaan. Opinnäytetyöni käsittelee jo vakiintuneita tarjolla olevia tukipalveluita ikääntyneiden palveluissa Sallan kunnassa. Lisäksi Sallan kunnan sekä hyvinvointialueen tukipalveluiden rinnalla on monia eri järjestöjen sekä yhdistysten tarjoamia palveluita niin kerhojen kuin erilaisten ryhmien muodossa.

2 IKÄÄNTYNEIDEN TUKIPALVELUT

2.1 Tukipalveluiden kuvaus

Tukipalveluista on määritetty sosiaalihuoltolaissa. Tukipalvelut ovat palveluita, joilla luodaan ja ylläpidetään ikääntyneiden kohdalla heidän kotonansa selviytymistä itsenäisesti sekä lisäten hyvinvointia. (Sosiaalihuoltolaki 2014/1301 § 3:19.) Tukipalveluiden tarkoituksena on turvata asiakkaille yksilöllisesti huomioiden toimiva arki, josta hän selviytyy mahdollisimman itsenäisesti (Lapin hyvinvointialue 2024d, 3). Sallan kunnan alueella tukipalveluita ikääntyneille tarjoaa kunta, hyvinvointialue sekä eri järjestöt, yhdistykset, seurat ja seurakunta. Paneudun kuitenkin tarkemmin tukipalveluiden oppaan luomisen näkökulmasta Sallan kunnan sekä Lapin hyvinvointialueen tarjoamiin tukipalveluihin. Lapin hyvinvointialue kehittää palveluitaan kunnissa sekä yhtenäistää niitä, ja tämän vuoksi opinnäytetyöhöni tukipalveluiksi on valikoituneet jo olemassa olevat asiakkaille tarjottavat vakiintuneet tukipalvelut.

Tukipalvelut ovat vuoden 2023 alusta alkaen olleet eroteltuna kotipalvelusta voimaan tullessa sääntelyssä, jolloin erityisesti on korostettu tukipalveluiden merkitystä ennaltaehkäisevinä ja kotona asumista tukevinä palveluina (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024b, 77). Sosiaalihuoltolaki (2014/1301 § 3:19) määrittää vähimmäiset tarjottavat tukipalvelut, joita ikääntyneelle tulee hyvinvointialueen tarjota ja järjestää hänen niitä tarvitessaan.

2.2 Sallan kunnan järjestämän tukipalvelun kuvaus ja sisältö

Sallan kunta tarjoaa kuntalaisilleen, yli 65-vuotta täyttäneille asukkaille tukipalveluna aurauspalvelua. Aurauspalvelun piiriin kuuluu yksityisten pihojen ja pihateiden auraus. Tämä koskee asukkaan yli 200metriä pitkiä teitä, mikäli tie ei kuulu kunnan järjestämän aurauksen piiriin. (Sallan kunta 2018,11.) Kunta järjestää aurauksen asiakkaalle ja perii asiakkaalta kertaluontoisen vuosimaksun auraukselta (Kivelä 2024).

Kunnan tarjoama aurauspalvelu tukee ikääntyneen mahdollisimman pitkään kotona asumista. Usein talvisin ikääntynyt joutuu muuttamaan palveluita lähemmäksi talven tuomien vaikeuksien vuoksi. Osaltaan myös aurauspalvelu helpottaa ikääntynyttä myös taloudellisesti.

2.3 Lapin hyvinvointialueen järjestämien tukipalveluiden kuvaus ja sisältö

Lapin hyvinvointialueella tukipalveluita toteutetaan palvelusetelillä, osto palveluna tai omana toimintana (Lapin hyvinvointialue 2024d, 3). Sallan kunnan alueella toteutuvat vakiintuneet tukipalvelut ovat liikkumista tukevat palvelut, ateriat, turva- ja asiointi palvelut sekä päivätoiminta ja siivouspalveluseteli.

Liikkumista tukeva palvelu toteutuu Sallassa ikääntyneiden sosiaalityöntekijän myöntämänä tukipalveluna. Ikääntyneiden sosiaalityöntekijä toimii sekä ikääntyneiden- ja vammaistenpalveluiden sosiaalityöntekijänä. Sosiaalityöntekijä myöntää Sallan kunnan alueella sekä sosiaalihuoltolain mukaista kuin vammaispuolustajan mukaista liikkumista tukevaa palvelua. (Hannula, T. 2024.) Liikkumista tukeviin yksilöllisiin palveluihin on muista tukipalveluista erilliset myöntämisen perusteet sekä sosiaalihuoltolain (Lapin hyvinvointialue 2022a, 4) – ja vammaispuolustajan mukaisessa kuljetuspalvelussa (Lapin hyvinvointialue 2024f).

Ensisijainen tapa järjestää liikkuminen on kutsu- ja palveluliikenne (Lapin hyvinvointialue 2022b, 3). Sallan kunnassa palveluliikennettä on järjestetty kutsuohjattuna ja se on kaikille avointa (Sallan kunta 2024b). Sosiaalihuoltolain (2014/1301 § 3:23.1.2) mukaista kuljetuspalvelua järjestetään liikkumista tukevana palveluna henkilölle, joka ei sairauden, vamman tai muun toimintakykyä alentavan syyn vuoksi voi käyttää itsenäisesti julkisia liikennevälineitä. Matkapalvelukeskus toimii kuljetuspalveluiden välittäjänä hyvinvointialueella (Lapin hyvinvointialue 2024a).

Sosiaalihuoltolain mukaista liikkumista tukevaa palvelua järjestetään ikääntyneelle, jonka toimintakyky on laskenut eikä hän suoriudu itsenäisesti hoitamaan päivittäiseen elämään liittyviä kuljetuksia. Kuljetuspalvelumatkojen määrät ovat kuukausi kohtaisia ja pääsääntöisesti niitä myönnetään 8 yhdensuuntaista mat-

kaa kuukautta kohti. (Lapin hyvinvointialue 2022b, 6–8.) Liikkumista tukevaa palvelua myönnetään asiakkaan kotikunnan sekä naapurikuntien alueen sisällä ja usein se on asiakkaalle välttämätön pitkien välimatkojen sekä heikkojen julkisten palveluiden vuoksi. (Söderberg 2024).

Vammaispalvelulain mukainen kuljetuspalvelu järjestetään ikääntyneelle asiakkaalle, jonka palveluntarpeeseen ei pystytä vastaamaan sosiaalihuoltolain mukaisella kuljetuspalvelulla. Ensisijaisesti ikääntyneelle henkilölle myönnetään sosiaalihuoltolain mukaista kuljetuspalvelua, kuitenkin sen ollessa riittävä ja asiakkaan tilanteeseen sopiva. Vammaispalvelulain mukaisen kuljetuspalvelun tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta sekä ehkäistä ja poistaa asiakkaan vammaisuudesta johtuvia esteitä. (Lapin hyvinvointialue 2024f, 4.)

Ateriapalvelu toimii Sallan kunnassa Attendo Hopeaharjun keittiön toteuttamana kotiin kuljetettuna ateriana (Söderberg 2024). Ateriapalvelu on asiakkaille, jotka tarvitsevat sitä terveellisen ja säännöllisen ravitsemuksen toteuttamiseksi. Kuitenkin ensisijainen tapa järjestää asiakkaalle ateriapalvelu on asiakkaan itsenäinen ruokailu läheisessä ruokapaikassa, ruokapaikan toimittamana asiakkaalle tai omaisten ja läheisten tuella (Lapin hyvinvointialue 2024d, 4–5).

Turvapalveluita ovat erilaiset laitteet, joilla ikääntyneiden kotona asuminen taa-taan mahdollisimman turvallisesti (Lapin hyvinvointialue 2024e, 3). Turvapalveluita Sallan kunnassa on turvapuhelin, paikantava turvakello, ovihälytin, älykäs ovivahti sekä muut mahdolliset lisälaitteet. Turvapalvelut ovat kilpailutettu hetki-sitten Lapin hyvinvointialueella yhtenäiseksi ja kilpailutuksen myötä on käynnissä jo turvapalveluita saaville asiakkaille laitteiden vaihdot. Turvapalvelun laitteiden vaihdot eivät aiheuta asiakkaalle toimenpiteitä eikä siitä tule asiakkaalle lisämaksua. (Söderberg 2024.) Turvapalvelu on harkinnanvaraista palvelua, mutta sosiaalihuoltolaissa on määritelty myös muita tukipalveluita, joita hyvinvointialue voi myöntää asukkaille ja näihin luetaan muun muassa turvapalvelut. Turvapalveluiden tarve kartoitetaan palveluntarpeen arvioinnissa ja niistä tehdään kirjallinen palvelupäätös asiakkaalle. (Lapin hyvinvointialue 2024e, 3.)

Asiointipalvelu tarkoittaa asiakkaan päivittäiseen elämään liittyvissä asiointi tarpeissa avustamista. Palvelu on tarkoitettu sellaisille henkilöille, joilla ei ole itsenäisesti mahdollista asioida esimerkiksi pankissa, kaupassa tai suorittaa niitä omaisen tai muun läheisen avustamana. Asiointipalvelussa asiakasta voidaan muun muassa avustaa kauppatilauksen tekemisessä tai apteekissa asioinnissa. Asiointipalvelua järjestetään poikkeustilanteissa, joissa asiakkaan omaiset, läheiset tai yksityinen palveluntuottaja ei pysty asiakasta avustamaan asioinnissa. Esimerkiksi asiointipalvelua voidaan järjestää asiakkaalle, jonka palveluntarpeita ollaan juuri selvittelemässä ja tarkoituksen mukaisempien palveluiden järjestäminen on kesken. (Lapin hyvinvointialue 2024d 5–6.) Asiointipalvelu itsessään luo haasteita sen ensisijaisten järjestämisen muotojen vuoksi Sallan kunnan alueella. Usein asiointipalvelun hankkiminen muun muassa yksityiseltä palveluntuottajalta koituu ongelmaksi ikääntyneen taloudellisen tilanteen vuoksi (Söderberg 2024).

Osallisuutta ja sosiaalista kanssakäymistä edistävä tai tukevat palvelut toteutuvat Sallan kunnassa ikääntyneiden päivätoimintana. Päivätoiminnassa toimii kotihoidon lähihoitaja sekä tukityöllistetty. (Söderberg 2024.) Päivätoiminnan tarkoituksena on tukea ikääntyneen sosiaalisia kanssakäymisiä sekä tukea ja vahvistaa asiakkaan osallisuutta ja vaikuttamisen mahdollisuuksia arjessa. (Lapin hyvinvointialue 2024d, 6.) Päivätoiminnan tarkoituksena on osanaan olla tukemassa myös omaishoitajia sekä asiakkaiden kotona asumista (Lapin hyvinvointialue 2022a, 2–3). Päivätoiminnan sisältö ja siellä tehtävä asiakkaan tuki tapahtuvat yhdessä asiakkaiden kanssa suunniteltuna toimintana. Usein asiakkaat esimerkiksi tekevät yhdessä lounaan päivätoiminnan ohjaajan avustuksella. (Söderberg 2024.)

Siivouspalvelu on tarkoitettu asiakkaille, joiden toimintakyky on laskenut niin, ettei hän pysty itsenäisesti tai omaisten ja läheisten turvin huolehtimaan kodin siisteydestä. Siivouspalvelussa otetaan myös huomioon asiakkaan mahdollisuudet hankkia palvelua järjestöiltä sekä yksityisiltä siivouspalveluyrittäjiltä kotitalousvähennystä ja arvonnlisäveronvähennystä hyödyntäen. (Lapin hyvinvointialue 2024d, 5.) Siivouspalvelu toteutuu yksityisen palveluntuottajan toteuttamana asiakkaalle, joka on siihen palveluntarpeen arvioinnin mukaan oikeutettu. Siivous-

palveluun on mahdollista saada hyvinvointialueen myöntämä palveluseteli tulorajojen alittuessa tai harkinnan mukaan riippuen ikääntyneen tilanteesta riippuen. (Söderberg 2024.) Siivouspalvelu on asiakkaan kotona suoritettavaa ylläpitosisiivousta, joka ei sisällä esimerkiksi ikkunoiden pesua, ellei sille erikseen ole erityistä perustetta (Lapin hyvinvointialue 2022a, 2).

2.4 Sallan kunnan myöntämän tukipalvelun myöntämisen perusteet

Ikääntynyt henkilö voi hakea Sallan kunnan myöntämää aurauspalvelua ympäri vuoden, kuitenkin pääsääntöisesti aurauspalvelun hakuaika on syys- lokakuun aikana (Sallan kunta 2018, 11). Sallan kunta tiedottaa aurauspalvelusta paikallislehdessä (Kivelä 2024).

Aurauspalvelua asiakas voi hakea ikääntyneiden palveluohjaajan kautta, joka välittää asiakkaan tiedot kunnan tekniseen toimistoon sähköpostitse (Söderberg 2024). Vaihtoehtoisesti asiakas itse voi olla suoraan yhteydessä kunnan tekniseen toimistoon (Sallan kunta 2024a). Aurauspalvelun myöntämisen kriteerinä on, että asiakas asuu vakituisesti osoitteessa, johon aurauspalvelua hakee sekä kaikkien kiinteistössä asuvien tulee olla yli 65- vuotiaita. Aurauspalvelu ei ole terveysperusteinen. (Sallan kunta 2018, 11.)

2.5 Lapin hyvinvointialueen myöntämien tukipalveluiden myöntämisen perusteet

Tukipalveluiden myöntäminen perustuu niiden jatkuvaan palveluntarpeen arviointiin ja tukipalvelut ovat tulosidonnaisia palveluita. Hyvinvointialue käyttää tukipalveluiden myöntämisen ohjeellisina tulorajoina Kansaneläkkeen myöntämisen tulorajaa, joka tarkistetaan vuosittain kansaneläkeindeksin mukaisesti. Kuitenkaan yksiselitteisesti tulorajojen ylittyminen ei ole este palveluiden myöntämiselle. (Lapin hyvinvointialue 2024d, 4.) Eri tukipalveluita myönnettäessä selvitetään palvelutarpeenarvioinnin yhteydessä asiakkaan kokonaisvaltainen palveluiden tarve sekä se, missä asioissa ikääntynyt tarvitsee apua ja mistä hän selviytyy itsenäisesti tai jonkin muun tahon tuen turvin. Palvelutarpeenarvioinnissa käytetään apuna RAI- arviointi välinettä ja siitä saatavia mittariarvoja tukipalveluita myönnettäessä. (Söderberg 2024.)

Ikääntynyt henkilö voi hakea hyvinvointialueen tukipalveluita joko suullisesti tai kirjallisesti. Aloite tukipalveluiden tarpeelle voi myös saapua asiakkaan omaiselta, läheiseltä, sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöltä tai muulta viranomaiselta. (Lapin hyvinvointialue 2024d, 3.)

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista (2012/980 § 3:15.1.2) velvoittaa hyvinvointialueella ikääntyneiden parissa työskentelevän sosiaalihuollon ammattihenkilön selvittämään ikääntyneen palvelutarpeen viipymättä ja ilman aiheetonta viivästystä. Palvelutarpeen selvittämisessä arvioidaan monipuolisesti ja luotettavasti ikääntyneen fyysinen, psyykinen, kognitiivinen ja sosiaalinen toimintakyky sekä asunympäristön esteettömyys, turvallisuus ja lähipalvelujen saatavuustekijät (Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista 2012/980 § 3:15.8). Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista (2012/980 § 3:15a.1) velvoittaa hyvinvointialueella työskentelevän palvelutarpeen arviointia tekevän käyttävän ikääntyneen palvelutarpeen arvioinnissa RAI-arviointivälineistöä, joka kuuluu luotettavaan toimintakyvyn arviointivälineeseen.

Liikkumista tukevat palvelut ovat määrärahasidonnaisia (Hannula 2024). Niitä myönnettäessä tulee työntekijän selvittää asiakkaan taloudelliset mahdollisuudet hankkia palvelua itse, mikäli tulorajat ylittyvät. Liikkumista tukeva palvelu on harkinnanvaraista. (Lapin hyvinvointialue 2022b, 3.)

Ateriapalvelun myöntämisen perusteet perustuvat asiakkaan palvelutarpeen arvioinnissa esille nousseisiin avuntarpeisiin kuten esimerkiksi ikääntynyt ei muista syödä säännöllisesti tai ravitsemus on suppeaa (Söderberg 2024). Mikäli asiakkaan toimintakyky ei itsenäisesti mahdollista terveellisen ja säännöllisen ravitsemuksen toteuttamista tai hänen läheisten ja omaisten tuki ei myöskään sitä mahdollista voidaan hänelle myöntää ateriapalvelua. Kuitenkin ensisijaisesti huomioidaan asiakkaan itsenäinen, läheisten tai omaisten tuella mahdollistuva ravitse-

mus. Myös mikäli asiakkaalla on todettu tai on arvioitu olevan riski aliravitsemukselle, voidaan asiakkaan ravitsemusta tukea ateriapalvelulla. (Lapin hyvinvointialue 2024d, 4–5).

Turva-auttamispalveluille on määritelty omat erilliset myöntämisen perusteet, joissa voidaan ottaa huomioon muun muassa palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä RAI-arvioinnista esille nousseita mittari arvoja viitteellisinä kriteereinä. Muun muassa asiakkaan täytyy osata käyttää hänelle myönnettyjä turvalaitteita ja niiden tulee vastata asiakkaan palveluntarvetta hänen toimintakykynsä kokonaisvaltaisesti huomioiden. Esimerkiksi asiakkaan lisääntynyt turvattomuuden tunne, kaatuilu, sairaalasta kotiutuminen tai jokin hänen terveyteensä tai toimintakykyyn vaikuttava sairaus ovat myöntämisen kriteereinä. (Lapin hyvinvointialue 2024e, 3–4.)

Erinäisten turvapalvelun lisälaitteiden kuten paikantavan turvakellon ja ovihälyttimen tarve tunnistetaan yleensä asiakasta hoitavan tahon toimesta (Söderberg 2024). Näitä ovat muun muassa kotoa poistumisen riski vuorokauden ajasta riippumatta ja eksyminen, sekä erinäiset kaatumiset ja sairaskohtaukset. Kuitenkaan turva-auttamispalvelua ei voida myöntää asiakkaalle, joka ei siihen ole suostuvainen tai hänen kognitiivinen toimintakyky on heikentynyt niin, ettei hän osaa käyttää turvalaitetta. Kognition lasku on myös yksi syy turvapalveluiden päättämiseksi. Yhtenä esteenä turvapalvelun myöntämiselle voi myös olla, että asiakkaan palveluntarpeeseen pystytään vastaamaan jollain muulla tapaa. (Lapin hyvinvointialue 2024e, 5-6.)

2.6 Tukipalveluiden merkitys ikääntyneelle

Vastaavanlaisia opinnäytetöitä palveluohjauksen ja kotihoidon toimijoiden välille oppaan muodossa on eri kunnille sekä kaupungeille laadittu. Ikääntyneiden palveluista on kerätty esimerkiksi Etelä-Savon hyvinvointialueella opas, johon on informatiivisesti koottuna hyvinvointialueen tarjoamat palvelut. Kyseinen opas käsittelee laajemmin kaikkia palveluita, joita hyvinvointialueella on tarjolla ikääntyneelle. Oppaan kautta ikääntynyt, hänen läheinen tai omainen sekä ammattilaiset voivat saada tietoa palveluista sekä ohjata asiakasta niiden piiriin.

(Etelä-Savon hyvinvointialue 2023). Sosiaali- ja terveysministeriö (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024a, 12) on linjannut laatusuosituksessaan hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi yhtenä tavoitteena vahvistaa palveluohjausta. Tämä tukee ja vahvistaa oppaan laatimisen suhteen erityisesti palveluiden läpinäkyvyyden kuten tukipalveluiden tiedon lisäämisen.

Oppaan merkitystä ikääntyneiden tukipalveluiden suhteen voidaan verrata esimerkiksi tehtyyn tutkimukseen ikääntyneiden elämänlaadusta ja siitä miten ikääntyneet tukipalveluiden käyttäjinä elämänlaadun kokevat. Tutkimuksessa elämänlaatuun ja sen kokemiseen tuloksena oli, että ikääntyneiden palveluihin sekä niiden kohdentamiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota (Lehtiö, J. 2024, 64). Näin ollen voidaan ajatella oppaan ohjaavan ikääntyneiden parissa työskenteleviä ammattilaisia sekä muita toimijoita ohjaamaan ikääntynyt oikea-aikaisesti ja tuen tarpeita vastaavien tukipalveluiden piiriin. Kansallisen ikäohjelman (Valtioneuvosto 2023, 17) mukaan ikääntyneiden palvelujen tarve kasvaa ja sen myötä se tulee vaatimaan muun muassa lisää resurssia ja osaamista. Tukipalveluiden merkitys korostuu ja kotiin annettavien palveluiden tarve lisääntyy. Toimintakyky ikääntyneiden kohdalla kasvaa, jonka myötä edellytykset ikääntyneen selviytymiseen omassa elinympäristössään tulee taata. Ikääntyneiden toimintakykyyn positiivisesti vaikuttavina asioina voidaan nähdä palveluiden saatavuus. (Valtioneuvosto 2023, 21-23).

Ikääntyneiden palveluiden suuntaus kehittyä ja sen painopisteeksi on viime vuosien aikana tullutkin selkeästi enemmän tavoite ikääntyneen asua omassa kotonaan mahdollisimman pitkään. Erinäisten tukipalveluiden kautta pyritään saavuttamaan ikääntyneen kotona mahdollisimman itsenäisen sekä oman näköinen arki. Kuten Kettusen (Kettunen 2017, 6–7) tutkimusraportissa todetaan, että eri tavoitteiden saavuttamista ja niihin pääsemistä voidaan tarkastella vaikuttavuuden kautta. Tätä voidaan myös tarkastella ikääntyneiden tukipalveluiden ja niiden merkityksen kautta ikääntyneelle. Tukipalveluiden voidaan katsoa olevan merkittäviä ikääntyneen itsenäiseen selviytymiseen arjessa ja näin ollen niillä olevan vaikuttavuutta, jonka kautta ikääntynyt saa arkeensa tarkoituksenmukaista ns. hyötyä. Esimerkiksi ateriapalvelun aloituksessa aliravitsemuksen hoitoon voi-

daan tukipalvelun todeta olleen vaikuttavaa, kun se tukee ikääntyneen ravitsemusta ja ehkäisee aliravitsemuksen riskiä tuoden ikääntyneelle säännöllisen ja terveellisen ravitsemuksen.

3 IKÄÄNTYNEIDEN TOIMINTAKYVYN JA KOTONA ASUMISEN TUKEMINEN

3.1 Kotihoidon ja tukipalveluiden yhteensovittaminen

Lapin hyvinvointialueen palvelustrategian mukaan hyvinvointialue lisää kotiin annettavia palveluja. Kotihoidon monipuolisuus tulee lisääntymään ja kotiin annettavia palveluita tullaan toteuttamaan eri toimijoiden yhteistyössä. (Lapin hyvinvointialue 2024c.) Kotihoitoa järjestetään asiakkaan kotiin samoilla perusteilla kuin tukipalveluita, korkean iän, sairauden, vamman tai muun toimintakyvyn alenemisen vuoksi (Hyvil 2023). Kotihoito on osa kotiin annettavia palveluja. Kotihoidon palvelujen monipuolisuutta ja määrää tulisi kehittää. Kotona asumisen ensisijaisuus ja sen mahdollistaminen on yhtenä isona osana tavoitteissa ikääntyneiden kohdalla. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024a,76,99.) Ikääntyneen kotona asumisen mahdollistamiseksi tukipalveluiden ja kotihoidon yhteistyö on välttämätöntä. Hyvinvointialueen tulee järjestää asiakkaille palveluntarpeen mukaiset palvelut ja niiden jatkuvuus sekä oikea-aikaisuus. Tukipalveluiden osalta tulisi myös huomioida asiakkaan palveluntarve, kuitenkin niin, että niillä ei korvata asiakkaan tarvitsemaa tosiasiallista palveluntarvetta. (Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira 2024, 17.)

Hyvinvointialueen yhtenä kriittisenä pisteenä on myös tukipalveluiden ja kotihoidon yhteensovittamisessa henkilöstön riittävyys (Eklöv & Lindström 2023). Näin ollen se, että asiakkaat kotihoidon ja tukipalveluiden piirissä saavat tarvitsemansa palvelut suunnitellusti ja palveluntarpeen arvioinnin mukaisesti tulee huomioida työntekijä resurssoinnissa. Tässä konkretisoituu myös ikääntyneen saaman palvelun laatu sekä sen sisältö. Miten paljon aikaa ja resurssia ikääntyneen ihmisen palveluiden takaamiseksi on antaa. Tämä myös heijastuu osaltaan tutkimuskysymykseeni, kuinka lisätä ikääntyneiden tukipalveluiden tietoisuutta aj ohjata heitä niiden parissa. Huomiona myös, että ikääntyneiden hakeutuminen palveluntarpeen arviointiin ei ole Eklövin ja Lindströmmiin (Eklöv & Lindström 2023) mukaan tunnistettu vaadittavalla tavalla, kuten suullisten hakemusten huomiointi. Tässä hyvinvointialueella on selkeät linjaukset, joissa huomioidaan hakemukset niin suullisesti, kuin muidenkin tahojen kautta konkreettisten hakemusten lisäksi

(Söderberg 2024). Asiakkaat kotihoidossa sekä tukipalveluissa kuuluvat sosiaalihuollon alaisuuteen ja tällöin asiakkaan, joka ilmaisee palveluntarpeensa niin suullisesti, kirjallisesti tai muulla tavoin tulee saada hänen tilanteeseensa nähden palvelutarpeenarviointi (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024b, 146–147).

Yhtenä tukipalveluiden ja kotihoidon yhteensovittamisen tapana on myös yhteisöllisen asumisen järjestäminen. Yhteisöllisen asumisen osa asiakkaista selviytyy arjestaan tukipalveluiden ja kotihoidon turvin ja näin ollen ehkäistään raskeampiin palveluihin, kuten ympärivuorokautiseen palveluasumiseen muuttamista. Yhteisöllisen asumisen yhtenä konkreettisena järjestämisen tapana on sosiaalisen kanssakäymisen takaaminen yhteisillä tiloilla, joissa asiakkaan voivat vahvistaa sosiaalisia suhteitaan ja ylläpitää sosiaalista kanssakäymistä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024b, 83.)

3.2 Ennaltaehkäisy ja sen merkitys ikääntyneillä

Keskeisenä tavoitteena ikääntyneiden palveluiden suunnittelussa on ennaltaehkäisevät palvelut sekä näiden kautta ikääntyneen hyvinvoinnin ja toimintakyvyn edistäminen. Mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omaan elämään ja sen ympärillä vaikuttaviin asioihin luo ennaltaehkäisylle pohjaa ikääntyneiden kohdalla. Ennaltaehkäisevien palveluiden käyttöä helpottaa se, mikäli ne ovat saavutettavissa ja helposti löydettävissä sekä eri muodoissa toteutettuna (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024a, 27-28).

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista (2012/980 § 1:1.1) yhtenä tarkoituksena on tukea ikääntyneen itsenäistä suoriutumista. Tukipalveluiden oikea-aikainen ja tarkoituksenmukaisien palveluiden takaaminen ikääntyneelle toimii ennaltaehkäisten muiden raskeampien tukitoimien tarvetta. Ikääntyneiden toimintakyky nykyisin säilyy pidempään ja tavoitteena vuoteen 2030 mennessä kansallisen ikäohjelman (Valtioneuvosto 2022) mukaan onkin muun muassa toimintakyvyn heikkenemisen varhaiseen tunnistamiseen sekä ennaltaehkäisevien toimien kohdentamiseen panostaminen.

Yhtenä isompana tekijänä ja nostona voidaan katsella ikääntyneiden yksinäisyyttä ja syrjäytymistä ennaltaehkäisyn näkökulmasta. Vaaraman (2024, 128–129) mukaan on kiinnitettävä huomiota siihen, että ikääntyneet saavat äänensä kuuluviin ja niitä kanavia, joissa ikääntyneet pystyvät vaikuttamaan omaan elämänsä tulee vahvistaa kuitenkin yksinäisyyttä leimaamatta. Se, että ikääntynyt kokee, että voi vaikuttaa omiin asioihinsa ja saa tarvitsemaansa tukea ja apua erinäisten tarvitsemiensa palveluiden kautta osaltaan myös tukee ikääntyneen itsenäistä selviytymistä arjesta. Tukipalveluiden merkitys ja osuus ikääntyneen niin syrjäytymisessä, yksinäisyydessä kuin kuulluksi tulemisen tukemisessa on yksi varhaisista ja ennaltaehkäisevistä keinoista. Näitä ovat muun muassa päivätoiminta sekä asiointipalvelu.

3.3 Yhdenvertaisuuden takaaminen ja laadukas ikääntyminen

Lapin hyvinvointialue (Lapin hyvinvointialue 2024c, 4) on linjannut palveluiden järjestämishjelmassaan muun muassa palveluiden yhdenvertaisuudesta, vaikuttavuudesta sekä palveluiden yhteensovittamisesta. Palvelujen laadun varmistamisen arviointia toteuttaa terveyden ja hyvinvoinnin laitos säännöllisin seuranta välein (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024). Euroopan komission (Euroopan komissio 2021) julkaisemassa vihreässä kirjassa väestön ikääntymisestä ikääntyminen katsotaan olevan aktiivista ja sen myötä fyysisen ja sosiaalisen aktiivisuuden edistäminen ikääntyneillä nousee esille. Yhdenvertaisuuden ja laadun takaamisessa pääpaino ikääntyneiden tukipalveluissa nousee konkreettisimmin esille tukipalveluiden myöntämisen perusteissa ja niiden mukaan tukipalveluiden myöntämisessä ikääntyneille asiakkaille. Yhdenvertaisuuden ja osanaan talouden kestävyys turvaamiseksi tukipalveluille tulee olla määritelty yhtenäiset myöntämisen perusteet (Hyvil 2023). Myös Valviran (Sosiaali- ja terveystalouden lupa- ja valvontavirasto Valvira 2024 2024, 6) julkaisemassa valvontasuunnitelmassa vuosille 2024–2027 on painotettu hyvinvointialueen saavan tukea Valviralta liittyen haavoittuvassa asemassa olevien ikääntyneiden palveluiden oikea-aikaisuuden, laadun, turvallisuuden ja saatavuuden sekä saavutettavuuden takaamisesta.

Laadukasta ikääntymistä on pidetty Vaaraman (2024, 5, 15) tekemässä kokoa-
vassa raportissa yhtenä keskeisenä teemana, joka pohjautuu vanhustyön kes-
kusliiton teettämään kyselyyn ikäryhmälle 16- vuodesta ylöspäin ilman ikä ylära-
jaa. Laadukasta ikääntymistä voidaan myös tarkastella monelta eri kantilta ottaen
huomioon ikääntynyt kokonaisvaltaisesti. Se, että ikääntyneet ovat yhä enemmän
ja pidempään nykyään toimintakykyisempiä käsittää jo itsessään niin fyysisen,
psykkisen, sosiaalisen kuin kognitiivisenkin osa-alueen ja näin ollen myös hoitoa
ja huolenpitoa vaativa aika ikääntyneillä lyhenee. (Sosiaali- ja terveysministeriö
2024a, 26–27)

4 OPINNÄYTETYÖN PROSESSI

4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli luoda opas ikääntyneiden parissa työskenteleville sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille, erityisesti kotihoidon työntekijöille. Tutkimuskysymyksenä lähtiessäni työstämään opasta ikääntyneiden parissa työskenteleville oli se, kuinka voitaisiin lisätä tietoisuutta tukipalveluista ja niiden monimuotoisuudesta. Näiden lisäksi voitaisiin turvata ikääntyneelle hänen tarvitsemat tukipalvelut. Kostamon, Airaksisen & Vilkan (2022, 41) mukaan kysymys, johon kehittämisellä vastataan tai haetaan vastausta, on tuotoksen muodossa. Näin ollen oppaat toimivatkin lisäten tietoa tukipalveluista ja siitä mitä tukipalveluita osaltaan Sallan kunnan alueella on tarjolla.

Oppaan tarkoituksena on ikääntyneiden palveluohjauksen sekä ikääntyneen verkoston välinen yhteistyön läpinäkyvyys, palveluiden saatavuus sekä yhdenvertaisuuden edistäminen ja palveluista tiedottaminen. Tarve ikääntyneiden tukipalveluiden oppaalle nousi esiin toimiessani viransijaisuudessa ikääntyneiden palveluohjauksessa syksyn 2023 – kevään 2024 aikana. Oppaan tarve konkreettisesti näkyi työntekijöiden, niin kotisairaanhoidon sairaanhoitajien kuin kotihoidon työntekijöiden päivittäisessä työskentelyssä. Yhteen kokoavaan oppaaseen kerättyinä työntekijät saavat käyttöönsä työvälineen, jota hyödyntämällä he voivat viedä asiakkaille tietoa tukipalveluista sekä ohjata heitä hakeutumaan eri tukipalveluiden piiriin. Tarvittaessa työntekijät oppaan tuoman informaation avulla ohjaavat asiakasta palvelutarpeen arviointiin ikääntyneiden palveluohjaajaan yhteyttä ottamalla.

Tavoitteena oli koota opas Sallan kunnassa vakiintuneista tukipalveluista, joka auttaa ikääntyneiden parissa työskenteleviä ammattilaisia (liite 1), ikääntyneitä (liite 2) sekä heidän läheisiään hakeutumaan tukipalveluiden piiriin. Kyseisten oppaiden päivittämiseen myönnetään oikeudet Sallan kunnassa toimivalle ikääntyneiden palveluohjaajalle. Tällä varmistetaan, että oppaissa oleva tieto on ajantasaista ja tietoja päivitetään niiden muuttuessa.

Kehittämistoiminta sanallistaa sekä jakaa ammatillista arjen tietoa (Kostamo, Airaksinen & Vilkkä, 2022, 22) ja näin ollen myös oppaan myötä kasaa konkreettisesti Sallan kunnassa tarjottavat tukipalvelut yhteen. Samalla oppaan tarkoituksena oli myös ohjeistaa tukipalveluiden hakemuksien täyttämässä, tarvittavien tietojen toimittamisessa päättävälle taholle sekä tukipalveluiden kriteereistä ja niiden sisällöstä.

4.2 Tutkimusmenetelmä ja aineiston hallinta

Tutkimusmenetelmänä käytin haastattelua. Haastattelun toteutin ikääntyneiden parissa työskentelevän sosiaalityöntekijän sekä palveluohjaajan kanssa. Haastattelut toimivat vastavuoroisena keskusteluna, jossa työntekijät toivat esille tukipalveluiden erityispiirteitä sekä niihin liittyviä käytäntöjä. Haastatteluista en kerännyt analysoitavia aineistoja, vaan ne ennemminkin toimivat oppaan luomisen ohjaavina keskusteluinä. Haastattelut toimivat Vilkan (2021, tutkimushaastattelun muodot) mukaan avoimina tai niin sanottuina syvähaastatteluina, joissa keskustelu on vapaampaa. Tyypillisesti avoin haastattelu toteutetaan yksilöhaastatteluna ja se mahdollistaa haastattelijan tekemät lisä tai tarkentavat kysymykset (Vilkkä 2021, tutkimushaastattelun muodot). Haastattelu toimi oleellisena tiedon lähteenä konkreettisten asioiden esille tullessa ohjaten oppaiden rakennetta ja opinnäytetyöprosessin etenemistä.

Kehittävän periaatteen mukaan toteutettu toiminnallinen opinnäytetyö takaa prosessin aikana muodostuneen tiedon kokoamista. Kehittämistyö toiminnallisen opinnäytetyöni kohdalla tapahtuu yhdessä työelämäkumppanin kanssa, ilmenneen tarpeen mukaan tukipalveluiden kokoamiseksi oppaan muotoon. (Kostamo, Airaksinen & Vilkkä 2022, 15–16.) Tarpeen selkiytyessä oppaan muotoon kokosin oppaaseen tarvittavat tiedot ammattilaisten haastatteluilla sekä Lapin hyvinvointialueen tukipalveluihin määrittämistä sisällöistä ja perusteista. Myös ikääntyneiden tukipalveluiden parissa työskentelevät sosiaalityöntekijä sekä palveluohjaajan kanssa käytiin haastatteluita liittyen tukipalveluihin ja niissä huomiotaviin seikkoihin. Haastatteluita käytiin sosiaalityöntekijän kanssa kerran liittyen liikkumista tukeviin palveluihin, joita hän myöntää tukipalveluista. Haastattelussa

nousi enemmänkin esille käytännössä vaadittavia seikkoja jo palvelun myöntämisen jälkeen, kuten mihin ilmoittaa asiakkaan tiedot hänelle myönnetystä liikkumista tukevasta palvelusta. Haastattellessani sosiaalityöntekijää kävimme läpi liikkumista tukevien palveluiden osalta alusta loppuun saakka, miten prosessi etenee siihen pisteeseen, että asiakas saa fyysisen kortin tukipalvelusta. Ikääntyneiden palveluohjaajan kanssa kävimme haastattelua kahteen kertaan läpi. Tämä sen vuoksi, jotta pystyin esittämään hänelle lisää ja tarkentavia kysymyksiä joihin minua vielä askarruttaviin kohtiin tai kysymyksiin. Palveluohjaajan kanssa kävimme myös rungon tukipalveluiden osalta läpi kuten sosiaalityöntekijän kanssa. Palveluohjaajan haastatteluiden jälkeen lähdin kokoamaan varsinaisia oppaita kasaan, joihin liitin pääasiallisesti haastatteluista esille nousseita kohtia teorian tueksi.

Itse opinnäytetyön prosessissa paneudutaan Kostamo, Airaksinen & Vilkan (2022, 76) mukaan työn sujuvoittamiseen, informaation lisäämiseen sekä kehittämiseen ja osallisuuden lisääntymiseen opinnäytetyöni kohdalla. Tämä selvästi kuvastaa oppaan tarkoitusta, tavoitetta sekä tarvetta. Myös tutkimuskysymykseni miten vahvistaa ikääntyneen tietämystä tukipalveluista ja niihin hakeutumisesta peilaa tähän suuntaan. Osanaan opas tukipalveluiden hakemisesta ja niiden myöntämisen kriteereistä oppaiden muodossa lisää ja tuo ikääntyneelle sekä hänen mahdollisille läheisilleen väyliä hakeutua palvelutarpeen arviointiin sekä tietoa erinäisten palveluiden saatavuudesta.

4.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Eettisyyden merkitys korostuu entisestään ikääntyneiden ollessa tutkimuksen kohteena ja erityisesti heihin kohdistuvien palveluiden. Tutkimuksen lopputuotoksena tuleva opas lisää ja luo eettisyyttä sekä luotettavuutta ja näin myös osaltaan läpinäkyvyyttä ikääntyneille ja heidän parissansa työskenteleville. Oppaan luoman informaation kautta ikääntyneiden palveluiden tietoisuus ja niiden saatavuus lisääntyy. Sen johdosta opinnäytetyöni osanaan lisää ikääntyneiden osallistumisen mahdollisuuksia sekä tuo heitä lähemmäs palveluita ja antaa niistä lisää tie-

toa. Hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen tulee tutkimuksessa noudattaa Vilkan (Vilkkä 2021, tutkimusetiikka) mukaan rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä sekä tulosten esittämisessä.

Opas kotihoidon työntekijöille ja muille mahdollisille yhteistyötahoille tukipalveluiden hakemisessa ikääntyneelle nojaa tukipalveluiden osalta konkreettisesti yhteisiin linjauksiin, joita Lapin hyvinvointialueella on tehty tukipalveluiden myöntämisestä, kriteereistä ja niihin hakeutumisesta. Tämä osaltaan tukee luotettavuutta ja eettisyyttä opinnäytetyöni osalta. Kostamon, Airaksisen & Vilkan (2022, 75) mukaan toiminnallinen opinnäytetyö nojaa aina ammatillisen teoreettiseen tietoon ja se yhdistelee tiedon muokkausta, tekemistä ja kirjoittamista. Monesti myös taustateoriaa käytetään tuotosta eli oppaita koskevien valintojen kehyksenä, kuten oppaideni osalta toimin (Kostamo, Airaksinen & Vilkkä 2022, 76).

Opinnäytetyöni prosessiin kuului myös tutkimusluvan hakeminen. Tutkimusluvan hakeminen on osana eettisyyttä opinnäytetyö prosessissani. Koska opinnäytetyöni sijoittuu organisaatioon, on hyvän tutkimustavan mukaista hakea siihen tutkimuslupaa organisaatiolta (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry 2020, 21). Itse tutkimusluvan hakeminen opinnäytetyöni prosessissa oli yksi etappi edetessäni. Tutkimusluvan myötä sekä oppaan tukipalveluiden hakemisesta ja niiden myöntämisestä ikääntyneelle työstin opinnäytetyötäni eteenpäin. Oppaiden osalta käytiin vastavuoroista keskustelua työelämäkumppanin kanssa. Vastavuoroisuus työelämän kumppaneiden kanssa työstäessäni oppaita loi oppaille tukipalveluista joustavaa ja kehittäväää työstämistä.

4.4 Aikataulu ja vaadittavat resurssit

Opinnäytetyön aikataulun suhteen työstin opasta opinnäytetyön teoreettisen tiedon rinnalla. Näiden lisäksi myös vastavuoroinen haastattelu, keskustelut sekä palautteiden anto toimivat ohjaavina erityisesti oppaan sisältöön liittyen. Palautteen saaminen ja sen merkitys opinnäytetyön prosessin aikana työelämäyhteistyökumppanin suunnalta on Kostamon, Airaksisen & Vilkan (2022, 71) mukaan kehittymistä asiantuntijuuden suhteen sekä se selkeyttää opinnäytetyötä ja sen tekemistä. Opas kotihoidon työntekijöille ja muille mahdollisille yhteistyötahoille

tukipalveluiden hakemisesta hahmottui organisaation yhden osan palasena, joka kaipasi vahvistusta. Opinnäytetyöni hahmottuessa organisaatioon nähden ratkaisut, joita opas vaati, muodostuivat oppaiksi. Tämän hahmottaminen on Kostamon, Airaksisen & Vilkkon (2022, 82) mukaan tärkeää opinnäytetyöntekijänä.

Oppaaseen vaadittavan teoreettisen tiedon lisäksi sovitut haastattelut sosiaalityöntekijän sekä palveluohjaajan kanssa olivat yhtenä osuutena. Oppaan teon aikana keräsin ja pyysin palautetta yhteistyökumppanilta ja kehitin opastani sen perusteella. Palautteen ja kehitysideoiden osalta niistä käytiin keskustelua niin kasvokkain kuin sähköpostitse työntekijöiden kanssa. Osaltaan oppaan palautteen saaminen ja niiden työstäminen juuri tällä hetkellä olivat antoisa prosessi niin sanotun uudistuksen ollessa työyhteisössä meneillään liittyen kotisairaalan ja kotisairaanhoidon yhtenäistymiseen. Tämä sen vuoksi, että palautetta antoi myös kotisairaalan työntekijät, jotka ovat työskennelleet terveydenhuollon puolella. Kostamon, Airaksisen & Vilkkon (2022, 71) mukaan palautteet tuotoksesta ovat tärkeä osa oman ammattiosaamisen kehittämiseksi. Myös opinnäytetyön ohjaavat opettajat toimivat tukenani oppaiden suunnittelussa ja opinnäytetyön loppuun saattamisessa.

Vaadittavina resursseina opinnäytetyöni aikatauluun ja sen tekemiseen tarvitsin organisointikykyä sekä vastavuoroista vuorovaikutusta ikääntyneiden palveluissa työskentelevien kanssa. Oman työn organisointi ja ajankäytön hallinta olivat myös yhtenä osana vaatimuksista opinnäytetyöni tekemisessä.

5 POHDINTA

Opinnäytetyöni tavoitteena oli luoda opas ikääntyneiden parissa työskenteleville ammattilaisille. Prosessin aikana kuitenkin selkeytyi, että ikääntyneille itselleen tulisi olla myös jokin erillinen opas, jossa olisi tiedot yksinkertaisesti selitettynä ja suuntaa antavana. Näiden lisäksi myös oppaaseen kaivattiin yhteystietoja keneen ottaa yhteyttä missäkin tilanteessa ja minkäkin tukipalvelun kohdalla.

Opinnäytetyöprosessin aikana olen saanut vahvistusta ja kehittynyt ikääntyneiden parissa tehtävään osa-alueeseen liittyen tukipalveluiden osalta. Tässä kuitenkin huomioitavana se, että tukipalveluita tulee myös myöntää muillekin asiakasryhmille, mikäli he niiden myöntämisen kriteerit täyttävät ja heidän elämäntilanteensa sen vaatii. Erinäiset tukipalvelut ja niiden moninaisuus tukevat mielestäni oikea-aikaisesti ja niitä monipuolisesti hyödyntäen tukien hyvinvointialueen asukkaita. Tässä kuitenkin huomioiden eri kuntien erinäiset rakenteet, välimatkat sekä palveluiden saatavuus nousevat esille. Monesti tukipalveluiden suhteen erinäiset käytännöt ja niiden yhtenäistäminen kuitenkin vievät aikaa ja vaativat kärsivällisyyttä.

Hyvinvointialueen muuttuvat kriteerit, palveluiden myöntäminen sekä erilaiset käytännöt tuovat haasteita tämänlaisen oppaan laatimiseen ja erityisesti päivittämiseen. Yleisestikin ottaen alati muuttuva ja uudistuva, niin säästöjä kuin tuloksia vaativa sosiaaliala tuo jokaiselle työntekijälle ja palveluiden käyttäjälle muutoksen niin ajatteluun kuin toimintaan. Osaltaan erinäiset palvelut ja niiden verkostot ovat jo itsessään moninaisia ja ajoittain haastavia hahmottaa. Kuitenkin opinnäytetyöni toimii vähintäänkin suuntaa antavana ja tarjoaa asiakkaalle sekä työntekijälle välineen tuomaan informaatiota tukipalveluista. Vakiintuneiden tukipalveluiden lisäksi myös alati kehittyvä teknologia ja erilaiset kotihoidon toteuttamistavat tuovat oman osansa ajoittain moninaiseen ja mutkikkaaseen palveluiden verkostoon, jota voi ikääntyneillä asiakkailla olla hankala hahmottaa.

Yhteistyöorganisaation puolesta työntekijöiltä, jotka tulevat hyödyntämään omassa työssään opasta olen saanut pitkin opinnäytetyön prosessia palautetta

ja kehittämisideoita, mikä on luonut vastavuoroisen prosessin opinnäytetyöni tekemisestä. Osaltaan kuitenkin opinnäytetyöni aiheen ilmi tullessa ollessani viransijaisuudessa ikääntyneiden palveluohjauksessa toivon, että oppaallani on konkreettista apua arjen työssä ja sitä voidaan hyödyntää mahdollisimman informatiivisesti ja näin ollen viedä tietoisuutta tukipalveluista ainakin osittain ikääntyneelle.

Kaiken kaikkiaan opinnäytetyöni prosessi ja siinä luomani oppaat tulevat mielestäni tukemaan työntekijöiden arkea työssä. Erinäisten yhteistöiden ja toimien kehittäminen kuuluu mielestäni jokapäiväiseen arkeen nykyajan muuttuvassa sosiaalialassa ja sen toteuttamisen kentällä. Tässä opinnäytetyöni tukee ja kannustaa mielestäni ammattilaisia toimimaan tiedon lisäämisen kautta.

Tutkimusmenetelmäni osalta olisin toivonut hieman enemmän vahvistusta opinnäytetyötäni ajatellen. Haastatteluiden sopiminen ja niiden pitäminen sujuivat kuitenkin jouhevasti. Tutkimusmenetelmä ja sen mukana tuoma vapaa keskustelu olivat oleellisessa asemassa tukipalveluiden kuvauksissa ja tukipalveluiden sisältöjen teoriaosuuksien tukena.

Organisaation puolelta, jonka palveluista opinnäytetyötäni tein olisin myös toivonut enemmän tukea ja vahvistusta aiheeni suhteen. Aiheeni kuitenkin opinnäytetyölleni oli oman viransijaisuudessa toimimisen aikana esille noussut.

LÄHTEET

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry 2020. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Viitattu 11.6.2024 https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?_t=1578480382.

Etelä-Savon hyvinvointialue 2023. Ikääntyneiden palvelut. Palveluopas. Viitattu 4.6.2024 https://etelasavonha.fi/wp-content/uploads/2023/03/Etela-Savon_hyvinvointialue_Eloisa_Ikaantyneiden_palvelut_palveluopas_07032023_DIGI.pdf.

Eklöv, L. & Lindström, S. 2023. Hyvinvointialueen on järjestettävä tukipalvelut ja kotihoito asiakkaiden palvelutarpeen mukaisesti. Aluehallintovirasto. Viitattu 14.10.2024 <https://avi.fi/blogi/kirjoitus/-/blogs/hyvinvointialueen-on-jarjestettava-tukipalvelut-ja-kotihoito-asiakkaiden-palvelutarpeen-mukaisesti>.

Euroopan komissio 2021. Vihreä kirja väestön ikääntymisestä. Sukupolvien välisen solidaarisuuden ja vastuullisuuden edistäminen. Viitattu 10.6.2024 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=CELEX:52021DC0050>.

Hannula, T. 2024. Lapin hyvinvointialue. Ikääntyneiden- ja vammaispalveluiden sosiaalityöntekijän haastattelu 16.8.2024.

Hyvil 2023. Hyvil-yleiskirje: Sosiaalihuoltolain ja lain ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista sekä niihin liittyvien lakien muutokset 1.1.2023 alkaen. 17.4.2023. Viitattu 19.8.2024 <https://www.hyvil.fi/hyvil/hyvil-yleiskirjeet/yleiskirje-sosiaalihuoltolain-ja-lain-ikaantyneen-vaeston-toimintakyvyn-tukemisesta-seka-iakkaiden-sosiaali-ja-terveyspalveluista-seka-niihin-liittyvien-lakien-muutokset-1-1-2023-alkaen/>.

Kansaneläkelaitos 2024. Vanhuuseläke. Viitattu 6.11.2024 <https://www.kela.fi/vanhuuselake>.

Kettunen, P. 2017. Vaikuttavuuden arviointi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. Tutkimusraportteja 2/2017. Viitattu 15.10.2024 https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/tutkimusraportti_2-2017.pdf.

Kivelä, A. 2024. Sallan kunta. Teknisen toimiston rakennusmestarin haastattelu 25.9.2024.

Kostamo, P., Airaksinen, T. & Vilkka, H. 2022. Kirjoita itsesi asiantuntijaksi. Opas toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Helsinki: Art House Oy.

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisestä sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista 28.12.2012/1301. Viitattu 3.4.2024 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120980#L3P15>.

Lapin hyvinvointialue 2022a. Ikäihmisten tukipalvelujen palvelukuvaus. Viitattu 2.4.2024

<https://lapha.fi/documents/594637/766960/Tukipalvelujen+palvelukuvaus+2023.pdf/d30e04d7-1ee2-fc16-bee8-2a2b5dde0b72?t=1681201544857>.

Lapin hyvinvointialue 2022b. Sosiaalihuoltolain mukaisten kuljetuspalveluiden myöntämisen perusteet ja soveltamisohjeet Lapin hyvinvointialueella. Viitattu 6.6.2024

https://lapha.fi/documents/594637/766960/sosiaalihuoltolaki_kuljetukset_soveltamisohjeet.pdf/0df23686-2e78-dc32-0765-e07d5f6cac6c?t=1682681339161.

Lapin hyvinvointialue 2024a. Matkapalvelukeskus. Viitattu 11.9.2024

https://lapha.fi/matkapalvelukeskus?p_l_back_url=%2Fhaku%3F_com_liferay_portal_search_web_search_bar_portlet_SearchBarPortlet_INSTANCE_template_Search_formDate%3D1726061485013%26q%3Dmatkapalvelukeskus.

Lapin hyvinvointialue 2024b. Palveluiden järjestämishjelma sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelustrategia 2024–2026. Viitattu 26.5.2024

<https://lapha.fi/documents/594637/2144962/Palveluiden+j%C3%A4rjest%C3%A4misohjelma+sek%C3%A4+sosiaali-+ja+terveydenhuollon+palvelustrategia+2024-2026+-+Aluehallituksen+esitys+aluevaltuustolle.pdf/e55d6051-5357-1f26-f1be-7eae58f51096?t=1713439700839>.

Lapin hyvinvointialue 2024c. Palvelustrategia. Viitattu 24.5.2024

https://lapha.fi/tietoameista/palvelustrategia?p_l_back_url=%2Fhaku%3F_com_liferay_portal_search_web_search_bar_portlet_SearchBarPortlet_INSTANCE_templateSearch_formDate%3D1716740974897%26q%3Dpalvelustrategia.

Lapin hyvinvointialue 2024d. Tukipalveluiden myöntämisen perusteet 2024.

Viitattu 10.9.2024

<https://lapha.fi/documents/594637/766960/Tukipalveluiden+myontamisen+perusteet+2024.pdf>.

Lapin hyvinvointialue 2024e. Turvapalveluiden myöntämisen perusteet 1.7.2024 alkaen. Viitattu 14.10.2024

<https://lapha.fi/documents/594637/766960/Turvapalveluiden+myontamisen+perusteet+1.7.2024+alkaen.pdf>.

Lapin hyvinvointialue 2024f. Vammaispalvelulain mukaisen kuljetuspalvelun myöntämisperusteet ja soveltamisohjeet Lapin hyvinvointialueella. Viitattu 10.9.2024

<https://lapha.fi/documents/594637/766960/Vammaispalvelulain+mukaisen+kuljetuspalvelun+soveltamisohje.pdf>.

Lehtiö, J. 2024. Ikääntyneiden kotihoidon asiakkaiden ja tukipalveluasiakkaiden elämänlaatu. Pro gradu, Itä-Suomen yliopisto. Viitattu 26.5.2024

<http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20240467>.

Sallan kunta 2018. Sallan kunnan ikäihmisten palveluopas. Viitattu 3.4.2024

<https://www.salla.fi/wp-content/uploads/2019/12/ik%C3%A4ihmisen-palveluopas.pdf>.

Sallan kunta 2024b. Palveluliikenne. Viitattu 5.6.2024
<https://www.salla.fi/palvelut/asuminen-rakentaminen-ja-ymparisto/palveluliikenne/>.

Sallan kunta 2024a. Katujen ja teiden kunnossapito. Viitattu 3.4.2024
<https://www.salla.fi/palvelut/asuminen-rakentaminen-ja-ymparisto/katujen-ja-teiden-kunnossapito/>.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira 2024. Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallinen valvontaohjelma vuosille 2024-2027.
<https://valvira.fi/dokuments/152634019/171564151/Sosiaali-ja-terveydenhuollon-valvontaohjelma-2024-2027.pdf/73688708-a599-cfd6-8bdc-a2e4f2e15d20/Sosiaali-ja-terveydenhuollon-valvontaohjelma-2024-2027.pdf?t=1717649022195>.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2024a. Laatusuositus aktiivisen ja toimintakykyisen ikääntymisen ja kestävien palvelujen turvaamiseksi 2024–2027. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2024:4. Viitattu 3.9.2024
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5436-6>.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2024b. Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2024. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2024:13. Viitattu 10.10.2024
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7155-4>.

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301. Viitattu 2.4.2024
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L3P19>.

Söderberg, S. 2024. Lapin hyvinvointialue. Ikääntyneiden palveluohjaajan haastattelu 9.10.2024.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024. Tutkimus ja kehittäminen. Vanhuspalvelujen tila (Vanpal). Viitattu 10.6.2024 <https://thl.fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/vanhuspalvelujen-tila-vanpal->.

Vaaramaa, M. 2022. Toiveena tavallinen, hyvä elämä. Suomalaisten mielikuvat ja kokemukset vanhuudesta. Teoksessa A. Jansson, M. Lankinen & A. Lausvaara (toim.) Vanhustyönkeskusliitto. Viitattu 13.10.2024
https://www.vanheneminen.fi/wp-content/uploads/sites/3/2023/01/Raportti_Toiveena_tavallinen_hyva_elama_FINAL_PDF.pdf.

Valtioneuvosto 2022. Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030. Tavoitteena ikäkyvykäs Suomi. Valtioneuvoston julkaisuja 2022:70. Viitattu 4.6.2024
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-535-1>.

Vilka, H. 2021. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS kustannus.

LIITTEET

Liite 1. Opas ikääntyneiden tukipalveluista Sallan kunnassa

Tässä liitteessä on linkki PowerPoint-esitykseen, joka toimii sähköisenä versiona oppaasta tukipalveluille Sallan kunnassa. Oppaan PowerPoint versiosta löytyvien linkkien kautta voit tarkastella tarkemmin ikääntyneille koottuja tukipalveluita.

[Työntekijän opas tukipalveluista](#)

Liite 2. Ikääntyneelle tulostettava opas

Tässä liitteessä on linkki PowerPoint esitykseen, jonka voi tulostaa ikääntyneelle asiakkaalle. Linkissä on kerrottu lyhyesti tarjolla olevista vakiintuneista tukipalveluista ja niiden hinnoista. Liitteen 1. opas toimii työntekijän tukena hänen informoidessaan asiakasta tukipalveluista. Ikääntyneelle tulostettavan version lopussa on myös hakemus tukipalveluiden hakemisesta.

[Ikääntyneen opas tukipalveluista.pptx](#)